

Список використаних джерел:

1. Дробышевская Т.В. Личные неимущественные права граждан и их гражданско-правовая защита : монография / Краснояр. гос. ун-т. – Красноярск, 2001. – 131 с.
2. Чернооченко С.І. Цивільний процес : навч. посібник / С.І. Чернооченко. – 3-тє вид., перероб. та допов. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 416 с.
3. Советское гражданское право : учебник / отв. ред. В.А. Рясенцев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юридическая литература, 1986. – Ч. 1. – 560 с.
4. Советское гражданское право : учебник / отв. ред. В.Т. Смирнов, Ю.К. Толстой, А.К. Юрченко. – 2-е изд. испр. и доп. – Л. : ЛГУ, 1982. – Ч. 1. – 414 с.
5. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посібник. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
6. Шевченко Я.М. Цивільне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 2: Особлива частина. – К. : ВД «Ін Юре», 2003. – 408 с.
7. Колбасов О.С. Возмещение гражданам экологического вреда // Государство и право. – 1994. – № 10. – С. 107–118.
8. Петров В.В. Экологическое право России : учебник для вузов. – М. : БЕК, 1995. – 557 с.
9. Васильева М.И. Общественные экологические интересы: правовое регулирование. Комментарии к законодательству. – М. : Наука, 1999. – 132 с.

БРУС І. І.,

провідний науковий співробітник

(Науково-дослідний інститут

Національної академії прокуратури України)

УДК 347.78

ДОКАЗОВА ДІЄВІСТЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У даній науковій праці висвітлено окремі теоретико-правові питання призначення і проведення судових експертиз, а також проаналізовано проблемні аспекти діяльності експертів та експертних установ. У контексті означеного виокремлено шляхи оптимізації щодо використання спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності з урахуванням європейських стандартів.

Ключові слова: *судова експертиза, спеціальні знання, докази, інтелектуальна власність, авторське право, спір.*

В данной научной работе освещены отдельные теоретико-правовые вопросы назначения и проведения судебных экспертиз, а также проанализированы проблемные аспекты деятельности экспертов и экспертных организаций. В контексте сказанного определены пути оптимизации относительно использования специальных знаний с учетом европейских стандартов.

Ключевые слова: *судебная экспертиза, специальные знания, доказательства, интеллектуальная собственность, авторское право, спор.*

This study highlights some of the theoretical and legal issues of appointment and conduct forensic enquiries and analyzes the problematic aspects of experts and expert institutions and distinguished ways of optimizing the use of expertise in intellectual property with European standards.

Key words: *forensic enquiry, expertise, evidence, intellectual property, copyright, dispute.*

Вступ. Варто нагадати, що Законами України не лише передбачено набуття та здійснення права на конкретні об'єкти інтелектуальної власності, а й способи захисту відповідного права, зокрема, ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (1993 р.), ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (1993 р.), ст. 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» (1993 р.), ст. 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (1994 р.), ст. 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (1997 р.) тощо. Як неодноразово доводила практика, ефективний захист прав інтелектуальної власності та судова експертиза поряд із застосуванням додаткових форм використання спеціальних знань є рушійними об'єднуючими чинниками у вирішенні спору про порушення прав інтелектуальної власності.

Саме судова експертиза, на думку В.М. Шерстюк, відіграє пріоритетну роль у впровадженні передових досягнень науки й техніки та сприяє надійності системи доказування у справі [1, с. 4]. У деяких випадках, як наголошує Л.Ю. Патраманська, призначення і проведення судової експертизи є не лише необхідним, а й єдиним можливим засобом встановлення істини та вирішення судового спору [2]. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності беззаперечно супроводжується рядом проблем, серед яких можна виокремити наступні: відсутність нормативного забезпечення, що гарантувало б захист гідності судових експертів, припинення посягань на їх імідж; недосконалість механізму реалізації права експертної ініціативи; відсутність чіткого порядку призначення експерта та термінів збереження ним свого процесуального статусу; відсутність чіткої регламентації порядку вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності; проблема розгляду клопотань експертів про надання додаткових матеріалів для проведення судових експертиз [2]. Відтак існуючі проблеми під час призначення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності потребують негайного вирішення, що дозволить у свою чергу підвищити якість експертних висновків, їх доказовий зміст, а також слугуватиме економії часу безпосереднього проведення експертизи, а отже, зможе забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності в Україні.

Постановка завдання. Метою цієї наукової праці є дослідження організаційних і теоретико-правових чинників удосконалення процедур призначення та проведення судових експертиз, а також інших форм використання спеціальних знань з урахуванням сприйняття Україною європейських стандартів у частині захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Також у представленій науковій праці буде здійснено спробу узагальнити проблемні питання, які виникають у ході здійснення експертного дослідження об'єктів інтелектуальної власності на вимогу відповідних органів держави.

Аналіз публікацій. Окремим організаційно-правовим аспектам проблеми призначення і проведення судових експертиз та інших форм використання спеціальних знань у сфері захисту прав інтелектуальної власності присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених: О. Орлюк, О. Святоцький, А. Довгерта, В. Дроб'язко, І. Кириченко, Ю. Корухова, Г. Матусовський, Р. Лемик, Т. Лілуашвілі, О. Шляхова та інші. Проте на сьогодні не можна впевнено говорити про ґрунтовне теоретико-прикладне дослідження питань призначення і проведення судових експертиз та інших форм використання спеціальних знань у площині належного захисту прав інтелектуальної власності в після-революційній Україні.

Результати дослідження. Відповідно ст. 7 Закону «Про судову експертизу» [3] судові експертизи виконуються як державними спеціалізованими установами й відомчими службами, так і громадянами на підприємницьких засадах, а також за разовими договорами. Варто нагадати, що експертні установи Міністерства юстиції України складають шість науково-дослідних інститутів судових експертиз із відділеннями: Київський НДІСЕ, Харківський НДІСЕ, Одеський НДІСЕ, Львівський НДІСЕ, Дніпропетровський НДІСЕ і Донецький НДІСЕ. Вони підпорядковуються Департаменту експертного забез-

печення правосуддя Міністерства юстиції України. Київський інститут має відділення у Вінниці, Чернігові, Черкасах, Тернополі.

Як слушно пише Г.О. Лисенко, призначення експертизи в цивільному процесі має ряд особливостей, оскільки в ньому існують норми, спрямовані на забезпечення доказів, тобто на нейтралізацію обставин, що можуть зробити неможливим або ускладнити надання доказів у суд (наприклад, унаслідок їхньої втрати, знищення тощо). При цьому згідно зі ст. 133 ЦПК України особи, які мають підстави побоюватися, що подача потрібних для них доказів стане згодом неможливою або утрудненою, мають право просити суд під час розгляду справи або суддю як до, так і після подачі заяви забезпечити ці докази [4]. Із метою однакового і правильного застосування законодавства у вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, Пленум Вищого господарського суду України прийняв постанову «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. № 5 [5]. «Однак, – як далі зазначає Г.О. Лисенко, – на жаль, на сьогодні відсутні роз'яснення щодо судової експертизи в цивільному судочинстві під час розгляду справ щодо порушення прав інтелектуальної власності» [4].

Слушно зауважує А.С. Штефан: «Труднощі проведення експертизи об'єктів авторського права зумовлені багатьма чинниками: і тим, що авторське право внаслідок своєї специфіки є надзвичайно складною галуззю права, тому для проведення експертизи об'єктів авторського права експерт повинен мати не лише юридичну освіту, а й освіту в галузі інтелектуальної власності; і тим, що на сьогодні в Україні відсутні будь-які методики проведення експертиз об'єктів авторського права, що фактично надає експертові можливість під час проведення дослідження керуватися будь-якими підходами, власними внутрішніми переконаннями тощо. У результаті дослідження, що проводилося за відсутності рекомендацій і визначених законом методик, викладені в судовій експертизі висновки можуть суперечити нормам чинного законодавства та практиці його застосування» [6].

Відтак варто навести деякі проблемні аспекти під час призначення і проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.

1. Недоліки, що мали місце під час прийняття рішення про необхідність проведення у справі експертизи, та визначення кола питань до експерта. Трапляються випадки, коли експертові ставляться запитання, що виходять за межі його спеціальних знань. Іноді в ухвалі або постанові питання, поставлені замовником до експерта, не завжди чітко сформульовані, оскільки суддя, слідчий, адвокат, захисник не обізнані в даній сфері спеціальних знань. Призначаючи судову експертизу у справах, суди почасти ставлять судовим експертам питання про відповідність об'єкта інтелектуальної власності до умов правової охорони – тобто суто правове питання замість питання встановлення факту. Судовий експерт є носієм спеціальних знань, а суддя – правових, тому питання щодо тлумачення й застосування законодавчих норм є прерогативою останнього. Г.В. Прохоров-Лукін наголошує: «Судова експертиза повинна призначатися лише для встановлення даних, що входять до предмета доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення й застосування правових норм. Отже, господарські суди не повинні порушувати перед експертом питання суто правового характеру» [7].

Унаслідок такої прогалини на практиці доводиться усувати її шляхом призначення повторної чи навіть нової експертизи, в якій на роз'яснення експертом мають бути поставлені належні, грамотно сформульовані запитання з чітко визначеним експертним завданням. Відповідно, це тягне за собою збільшення судових витрат, адже судова експертиза за цивільними й господарськими справами оплачується стороною, що подала клопотання про призначення експертизи (або обома сторонами порівну, якщо мало місце клопотання обох сторін у справі) [8].

2. Помилки, допущені під час добору експерта. Судді, слідчі, прокурори, захисники та інші уповноважені на це особи доручали проведення експертиз у сфері інтелекту-

альної власності за формальними підставами (кандидат наук, доцент, доктор наук тощо) без попереднього з'ясування сфери їхніх наукових інтересів і компетентності у вирішенні питань, з яких призначалася конкретна експертиза, зокрема, без урахування професійних навичок володіння певними методиками. А.С. Штефан слушно зауважує: «Об'єктивність і достовірність висновку експерта як судового доказу залежать у першу чергу від правильного вибору особи, яку призначають експертом. Тому експерту пред'являються вимоги, що спрямовані на забезпечення високого наукового рівня експертизи, в тому числі вимоги щодо наявності в експерта знань із відповідної галузі науки й техніки» [6].

3. *Відсутність спеціальної методики проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.* «Це, – як влучно висловився вчений Ю.Г. Охромєєв, – ніби на футбольному полі зустрілись дві команди, і кожна грає за своїми правилами... Такі методики розробляються державними експертними установами, зокрема лабораторією судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (далі – КНДІСЕ), співробітниками Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Бокаріуса, співробітниками Донецького науково-дослідного центру судових експертиз та науковими співробітниками Науково-дослідного центру судових експертиз у сфері інтелектуальної власності (далі – НДЦСЕІВ), який є спеціалізованою експертною установою в даній сфері. Варто зауважити, що відсутність методик призводить до виникнення суперечок під час проведення даного виду експертиз, зокрема в методологічних підходах» [9].

4. *Помилки, допущені під час застосування експертних висновків.* Досить часто слідчі, прокурори й суди використовували експертні висновки без належної оцінки їх обґрунтування й достовірності та ігнорували призначення повторної чи нової експертизи в разі виявлення певних суперечностей.

5. *Відсутність належної взаємодії, співпраці між експертними установами та правоохоронними органами.* Співпраця між експертними установами та правоохоронними органами, а також організаціями, що працюють у сфері охорони інтелектуальної власності, на слушну думку Л.Ю. Патраманської, з одного боку, забезпечить належний захист прав інтелектуальної власності, а з іншого – ліквідацію наявних методичних, організаційних суперечностей. Їх взаємодія може проявлятися через проведення науково-практичних семінарів, розробку інструкцій, нормативів, участь у підготовці фахівців тощо [2].

До основних недоліків у частині судово-експертного забезпечення діяльності щодо захисту прав інтелектуальної власності варто віднести наступні проблеми: нормативно-го забезпечення діяльності різних суб'єктів на ринку експертних послуг; організаційного забезпечення як у побудові спеціалізованих підрозділів, так і в організації взаємодії між відповідними підрозділами державних установ, а також іншими суб'єктами експертної діяльності; кадрового забезпечення; методичного забезпечення; інформаційного забезпечення; апаратно-технічного забезпечення. Найбільш доцільною організаційною формою, яка могла би поєднати можливості фахівців і матеріально-технічних баз різних відомств, як пишуть деякі вчені, є міжвідомча лабораторія судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності, яка може бути створена у складі одного з діючих інститутів судових експертиз [7].

На нашу думку, виходячи з означених вище проблем, доцільно посилити діяльність органів прокуратури, оскільки вмиле використання прокурорськими працівниками знань, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності в юрисдикційному процесі, зможе оптимізувати встановлення важливих обставин справи та з'ясування істинної мотивації предмета спору сторін у судовій справі. Звичайно, що на практиці прокурори як представники певних сторін не виступають ініціаторами проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності через недостатню обізнаність в означених аспектах, які потрібно було би з'ясувати в межах того чи іншого заявленого предмета спору сторін. Утім, згідно з ч. 1 ст. 27, ч. 5 ст. 130 ЦПК України, прокурор має право заявляти

в суді клопотання про призначення експертизи та залучення у справі спеціалістів, а суд у разі задоволення такого клопотання чи заяви – її призначити (ст. 143 ЦПК України).

У клопотанні прокурора про призначення експертизи повинні бути чітко сформульовані питання чи завдання для судових експертів [10, с. 115]. Відповідно до ч. 3, 4 ст. 143 ЦПК України прокурор має право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта, та прохати суд провести експертизу у відповідній установі. Р.Я. Лемик стверджує: «Коли суду будуть представлені висновки спеціаліста, складені відповідно до вимог ст. 200 ЦПК України, то такі докази суд повинен оцінити нарівні з іншими за своїм внутрішнім переконанням» [11, с. 84].

Таким чином, наведений вище аналіз призначень і проведення експертиз у сфері інтелектуальної власності свідчить про нагальну потребу в законодавчому обмеженні незалежності експерта під час вибору ним лише тих наукових положень, методів, засобів, методик, будь-яких джерел наукової літератури, які відповідають вимогам чинного законодавства та рівневі розвитку науки у відповідній галузі. Адже така незалежність експерта, як пише А.С. Штефан, призводить до обрання ним помилкового шляху досліджень, що не може не призвести до необґрунтованих висновків [6].

Нами також підтримується позиція щодо створення єдиного спеціалізованого судового органу – Патентного суду, як одного з ефективних способів вирішення проблем, що з'являються у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Л.Ю. Патраманська наголошує: «Це є доцільним, оскільки зараз судові спори із приводу захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності вирішуються судами різних юрисдикцій за загальними правилами судочинства, що потребує закріплення порядку вирішення таких спорів» [2].

Висновки. Вважаємо, що прокурору доцільно заявляти (клопотати) про призначення судових експертиз у сфері захисту прав інтелектуальної власності, де розглядаються спори у справах про захист авторських прав (використання об'єктів авторських прав – художніх, літературних творів, фотографій, атласів і карт, креслень, комп'ютерних програм, баз даних тощо); у справах про захист прав промислової власності (використання без дозволу власника знаків для товарів і послуг, комерційних (фірмових) найменувань, промислових зразків, винаходів, корисних моделей); у справах за позовами про оскарження рішень Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України про надання правової охорони об'єктам промислової власності (знаки для товарів і послуг, винаходи, корисні моделі, промислові зразки); про відмову в наданні правової охорони зазначеним вище об'єктам; про визнання недійсними правоохоронних документів на об'єкти промислової власності (свідоцтво на знаки для товарів і послуг, патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки), які були видані суб'єктам господарювання на підставі рішень Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України.

Список використаних джерел:

1. Шерстюк В.М. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.М. Шерстюк. – Х., 2007. – 199 с.
2. Патраманська Л.Ю. Сутність судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності та основні проблеми її проведення в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 14. – Ст. 89.
4. Лисенко Г.О. Докази та засоби доказування в цивільному судочинстві: аспекти, актуальні питання, суперечки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://advokatlysenko.io.ua>.
5. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності : постанова Пленуму Вишого

господарського суду України № 5 від 23 березня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Штефан А.С. Судова експертиза об'єктів авторського права: проблемні питання незалежності експерта // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-susova-ekspertysa-avtorskogo-prava>.

7. Прохоров-Лукін Г.В. Судова експертиза як невід'ємна складова ефективного захисту прав інтелектуальної власності / Г. Прохоров-Лукін, І. Кириченко // Юридичний журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php>.

8. Мещерякова Н.В. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності: питання призначення // Правовий тиждень. – 2006. – 12 грудня. – № 19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://http://www.ipexperts.com.ua/index.php>.

9. Охромеев Ю.Г. Деякі аспекти проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2009. – Лютий. – № 1 (27). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yurradnik.com.ua/stride/ur>.

10. Маслова Т.Н. Проблемы участия прокурора в гражданском судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Т.Н. Маслова. – Саратов, 2002. – 193 с.

11. Лемик Р.Я. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі України (проблеми теорії та практики) : дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.06 / Р.Я. Лемик. – К., 2004. – 182 с.

ЛУКАЧ І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

ГЛУЩЕНКО Г. С.,

студентка
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 346

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ

У статті представлений комплексний аналіз проблемних питань оскарження рішень Антимонопольного комітету України. Акцент зроблено на законодавчих прогалинах і можливих шляхах вирішення колізій.

Ключові слова: оскарження рішень, недобросовісна конкуренція, Антимонопольний комітет України, підвідомчість справ, конкурентні спори.

В статье представлен комплексный анализ проблемных вопросов обжалования решений Антимонопольного комитета Украины. Акцент сделан на законодательных пробелах и возможных путях разрешения коллизий.

Ключевые слова: обжалование решений, недобросовестная конкуренция, Антимонопольный комитет Украины, подведомственность дел, конкурентные споры.

